

Flora Italica

Da Thorvaldsens Museum fik besøg af en italiensk blomstereng

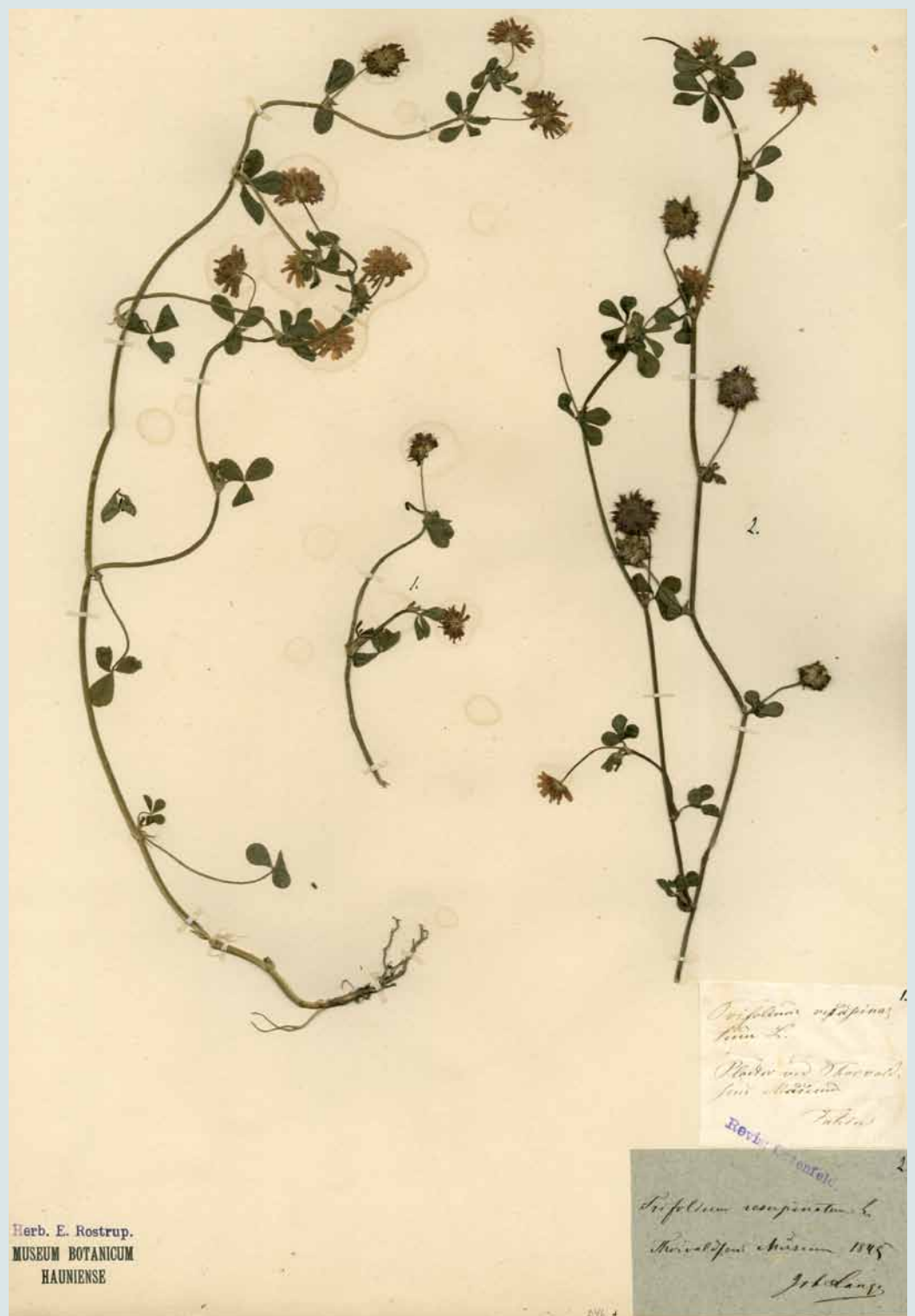
Der florerer et utal af myter omkring Bertel Thorvaldsen. En af de mere sejlivede vandrehistorier går ud på, at billedhuggeren kom til at indføre bjørnekloen fra Italien, da hans skulpturer blev fragtet til Danmark – fordi man havde brugt den smukke, men giftige og sidenhen så uvelkomne skærmpilant som emballage i transportkasserne. Reelt blev bjørnekloen dog indført af Botanisk Have og dyrket som prydblade i haveanlægget bag Charlottenborg allerede fra omkring 1803 – og for øvrigt blev den ikke importeret fra Sydeuropa, men derimod fra Kaukasus (Vestergård 2007, 410).¹ Historien om, at Thorvaldsen skulle have indført bjørnekloen til Danmark, er med andre ord lige så dubiøs som den skrøne, at han skulle være blevet født på et skib mellem Reykjavik og København – eller den ublu konstruktion, at han skulle nedstamme i lige linje fra tre nordiske sagnkonger (David d'Angers 1856, 4; Magnússon 1829).² Alligevel rummer historien om bjørnekloen også et element af sandhed – som i børnenes hviskelege, hvor et budskab gradvis forvanskes, når det hviskes videre, men stadigvæk indeholder noget af det, der først blev sagt. For tager man

bjørnekloen ud af ligningen, er det faktisk tilfældet, at Thorvaldsens kunst var pakket ind i plantemateriale, da den blev skibet til København, og det er også sandt, at denne medfølgende vegetation fandt grobund i Danmark. Men virkeligheden overgår myten, for den blinde passager i kasserne var en højst mangfoldig flora.

En uventet tilvækst til den danske flora

Man skal forestille sig et væld af vækster, der aldrig før var set på danske breddegrader, pible frem på en byggeplads i centrum af København ved det endnu ufærdige Thorvaldsens Museum. Omkring den okkergule bygning, som håndværkere og kunstnere var i fuld gang med at opføre og udsmykke efter arkitekten Michael Gottlieb Bindesbølls (1800-56) tegninger, var der i løbet af sommeren 1845 vokset en mindre eng af fremmedartede planter frem. Datidens fagfolk var fascinerede, og den 27-årige kandidat i botanik Johan Lange (1818-98), der senere skulle blive direktør for Botanisk Have og udgiver af de afsluttende hæfter af kæmpeværket *Flora Danica*, kastede sig over at indsamle, registrere og præservere de mange eksotiske

Herbarieark. *Trifolium resupinatum* (Persisk kløver).
Samlet af J.M.C. Lange.
Reproduceret med tilladelse
fra Statens Naturhistoriske
Museum, Københavns
Universitet.

Herbarieark. *Lolium multiflorum* (Italiensk rajgræs). Samlet af J.M.C. Lange. Reproduceret med tilladelse fra Statens Naturhistoriske Museum, Københavns Universitet.

arter. I en lille artikel fra 1845, "En uventet Tilvæxt til den danske Flora", forklarer Lange det sensationelle fænomen: Under udpakningen af kasserne med Thorvaldsens kunstværker var det hø, man havde emballeret værkerne med i Rom, blevet kastet ud på pladsen ved siden af museet – og dette hø måtte have været forsynet med frø, der igen var i stand til at spire, fordi de dumpede ned oven på jord og grus fra byggearbejdet. Lange opregner 25 plantearter, han havde fundet blomstrende, samt flere "endnu ubestemte Arter", der ikke havde sat blomster, enten på grund af det køligere klima, eller fordi de var "vedvarende Væxter" (Lange 1845, 137). Flere arter lod sig identificere efterhånden. Men den italienske blomstereng var i mange år helt forsvundet i bjørnekloens skygge.

Glemsel og genopdagelse

Det botaniske fænomen, som altså fandt sted ved Thorvaldsens Museum for cirka 175 år siden, var begravet i glemsel og fraværende i museumshistorikken helt frem til sidste år (2018), hvor et spontant tværfagligt opklaringsarbejde fik brikkerne til at lægge sig én for én. Den amerikanske kunstner Crystal Bennes var begyndt at forske i emnet, efter at hun havde set en reference til det hos den britiske forfatter Richard Mabey, og hun opsøgte både Thorvaldsens Museum og Statens Naturhistoriske Museum under sit arbejde på en artikel, der nu er trykt i *Migrant* (Mabey 2010, 144; Bennes 2018).³ På førstnævnte museum, hvor det som nævnt er fast arbejde at gendrive myter om billedhuggeren, blev historien om de italienske planter mødt med reflektorisk skepsis – men det blev hurtigt klart, at der var tale om et endog meget veldokumenteret fænomen. Under et besøg i herbariet ved Statens Naturhistoriske Museum, hvor Bennes blev assisteret af den svenske botaniker Olof Ryding, identificerede hun ni herbarieark fremstillet af førnævnte Lange med kunstfærdigt monterede italienske planter, der er angivet som fundet ved Thorvaldsens Museum (Bennes 2018, 118). Med ét var fænomenet yderst håndgribeligt.

På dage efter dukkede et nyt stykke bevismateriale op til overfladen, da Stig Miss, forhenværende direktør ved Thorvaldsens Museum, lokaliserede en hengemt plastik-

pose med hø i museets kælder: "Pakke materiel original fra hjemkomst fundet i torsoen 1999" [*sic*], som der står på et håndskrevet manilamærke fæstnet til den. Førnævnte Ryding gjorde beredvilligt høet til genstand for en botanisk analyse, og efter en obligatorisk nedfrysning af det til minus 40 grader plukkede han frø og frugter ud af det. Det kunne bekræftes, at høet var sydeuropæisk, og at der måtte være tale om en lille portion originalt emballeringshø – der altså ser ud til at have overvintret i en skulpturs indre. Hvilken vides ikke med sikkerhed, men flere ting taler for, at det er Thorvaldsens gipsafstøbning af det antikke fragment *Den belvederiske torso*.⁴ Hvorom alting er, er høet ualmindeligt artsrigt. Indtil nu har Ryding fundet frø, frugter og fragmenter i det af ca. 60 arter.

Høet var som nævnt blind passager på de skibe, der mellem 1833 og 1845 sejlede Thorvaldsens kunstværker og samlinger til Thorvaldsens Museum.⁵ Det fjedrende plantemateriale var pakket tæt omkring genstandene i deres kasser for at holde dem på plads og tage af for stød og bump på de lange sejlture. Således beskyttet kunne værkerne forud for hver skibstransport søsættes på Tiberen i mindre både og sejles de godt 300 km nordpå til havnebyen Livorno i Toscana, hvor de samlet blev lastet på et større skib med kurs mod København. Den lille bunke hø, der lå tørt i "torsoen" frem til vores tid, henholdsvis det hø, der blev kastet ud ved siden af museet i 1840'erne, er formentlig fulgt med to forskellige skibstransporter af i alt syv. Hvis den lille bunke hø lå i *Den belvederiske torso*, må det være en smule af emballeringen af Thorvaldsens afstøbningssamling, der blev sejlet til København i 1839, mens det hø, der blev til ingen i 1845 – idet det ifølge Lange var kommet med "de senest hidkomne" værker – tilflød museet med en af de sidste transportere i 1844 eller 1845 (Lange 1845, 137).⁶ Det passer godt sammen med, at der ikke er fuld overensstemmelse mellem arterne i høbunken og på herbariearkene.

En forhindring for genopdagelsen af den selvsåede eng var, at herbariearkene med plantearter fundet ved Thorvaldsens Museum lå adskilt fra hinanden i herbariet på Statens Naturhistoriske Museum, dvs. ordnet efter art, ikke findested. Men siden Bennes initierede eftersøg-

ningen, og de første ni ark blev genfundet, har Ryding opsporet mange flere, så der nu er identificeret over 80 ark med 29 forskellige arter, altså fire arter mere ift. Langes status i artiklen fra 1845. Blandt disse er der mange arter af ærteblomst- og græsfamilierne, men også fx af katost- og gedebladfamilierne m.fl. De sært smukke plantemontager vidner om botanikkens lange tradition for at koble det retvisende med det æstetisk indtagende – også når det gælder montering af ukrudt på karton – og om en stor nænsomhed over for de sjældne plantefund.

På sporet af en Persisk kløver

Over for de 29 tilrejsende arter stiller man sig naturligt det spørgsmål, om nogle af dem slog sig mere permanent ned i Danmark? Det kan der ikke svares udtømmende på her, men de herbarieark, der gengives på disse sider, viser fire af de arter, der i hvert fald umiddelbart synes at have overlevet i en tid. Lange diskuterede allerede i 1845 muligheden af, at planterne kunne vedligeholde sig:

Da adskillige af de her omtalte Planter have baaret modent Frø i rigelig Mængde, synes det rimeligt at disse ville vedligeholde sig paa det Sted, hvor de voxe, ogsaa i de følgende Aar, og mange af dem kunne muligviis, naar den på Pladsen samlede Jord engang udkjøres, udbrede sig videre. (Lange 1845, 138)

Botanikeren fik ret, for nogle af herbariearkene viser planter indsamlet ved museet så sent som i 1848. Men hvad skete der så med dem, da jorddyngerne blev kørt væk inden museumsindvielsen i september 1848? Seks år senere nåede Lange frem til det lidt skuffende svar, at den “betydelige Mængde italienske Planter” nu alle var “forsvundne” på nær to arter, nemlig *Trifolium resupinatum* (Persisk kløver) og *Medicago maculata* (Plettet sneglebælg), som botanikeren J.S.D. Branth havde fundet på Amager (Lange 1854, 39). Men planternes fortsatte liv er en føljeton i mange afsnit, hvilket nogle få opslag i den botaniske litteratur kan give et indtryk af. Få år senere nævner Lange selv i *Haandbog i Den Danske Flora*, at en tredje art, *Valerianella eriocarpa* (Uldfrugtet vårsalat),

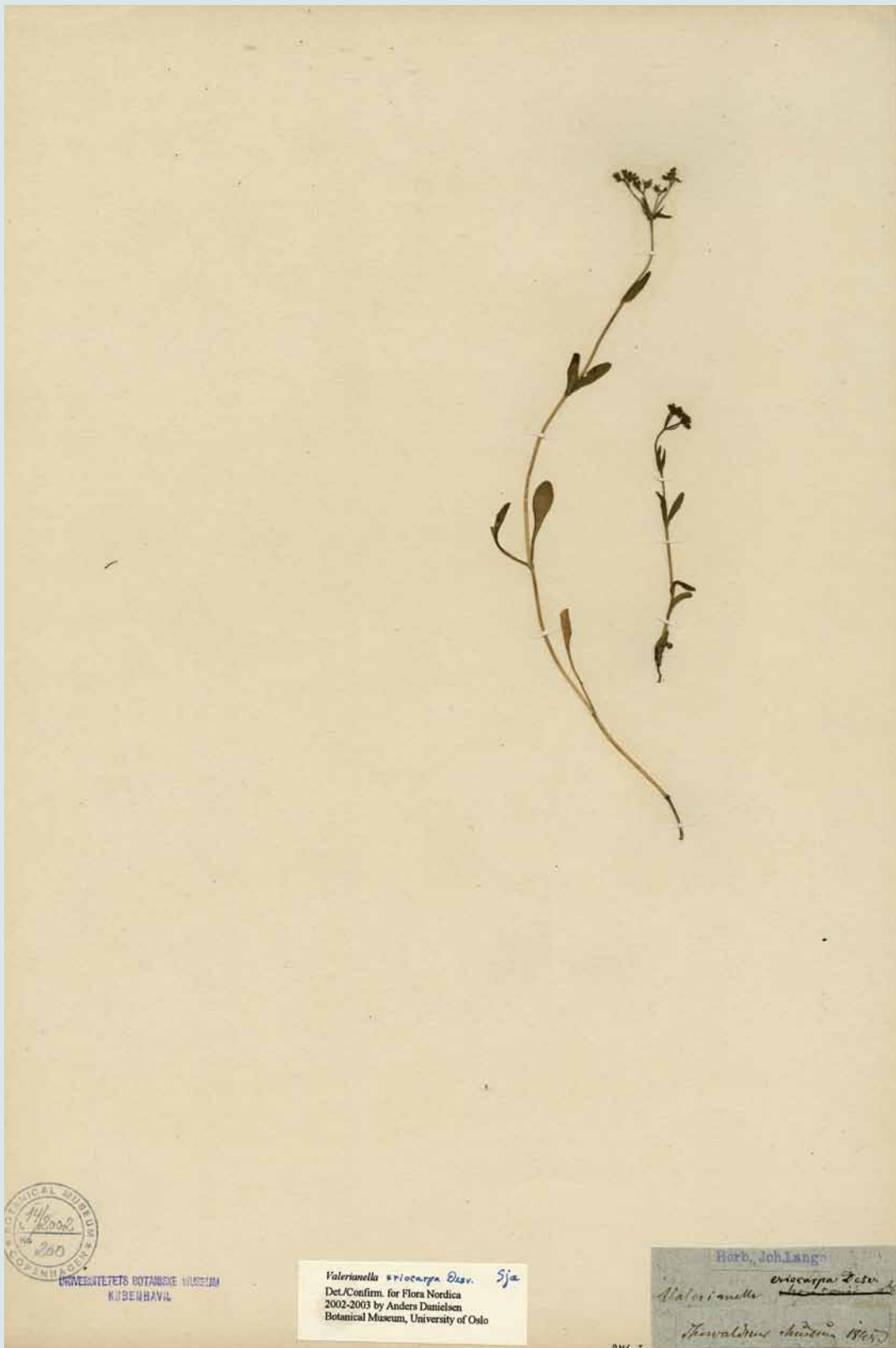
var blevet fundet forvildet i Rosendals Have på Østerbro, og tilføjer begejstret: “og tidligere paa Pladsen ved Thorvaldsens Museum!” (Lange 1856-59, 30). I 1872 føjede botanikeren Hans Mortensen (1825-1908) endnu en art til de nævnte, *Malva Nicæensis* (Fransk katost), der sammen med førnævnte *Trifolium resupinatum* (Persisk kløver) “mærkeligt nok bægge senere ere truffede ude på Amager ved Kastrup-mølle” (Mortensen 1872, 43). Når flere arter fra museet florerede på Amager, kan det måske forklares med, at jorden var blevet kørt derud. Således var det også på Amager, at en *Medicago hispida Gaertner* (Krog-sneglebælg) blev fundet i 1891 (Lange 1895-96, 285). En nærmere granskning af datidens botaniske litteratur vil måske sandsynliggøre Amager-hypotesen yderligere og ganske givet vidne om flere fund af de eksotiske arter.

At det ikke kun var botanikere, der interesserede sig for de italienske planters skæbne, vidner forfatteren Sophus Bauditz’ (1850-1915) vaudevilleagtige københavnerroman *Absalons Brønd* (1901) om. Her genkender den botanikkyndige kommunelærer Berner en vissen *Trifolium resupinatum* (Persisk kløver) i pigen Maries bælte, uden at hans jyske boghandlerven fatter rækkevidden: “Men Herregud, Terndrup, det har jeg jo fortalt Dem om: den udenlandske Kløverart, som engang dukkede op paa Pladsen omkring Thorvaldsens Musæum, men som nu i lange Tider har været forsvunden” (Bauditz 1901, 31-33). Romanen igennem drømmer kommunelæreren om at genfinde den sjældne kløverart i den grossererergård, hvor Maries barndomskæreste i sin tid plukkede den, men da det mange år senere lykkes, er kløveren blevet et så prækært element i historien mellem Marie og grosserersønnen Poul, at Berner må afstå fra at annoncere sit fund, for at de kan få hinanden (Bauditz 1901, 411-423).

Til trods for de italienske planters legendariske status over et halvt århundrede efter at de spirede frem, svandt erindringen om dem senere, selv på Thorvaldsens Museum. Til gengæld synes de aldrig at være gået i glemmebogen i botanikerkredse. Senest har botanikeren Per Hartvig viet et kort afsnit til sagen i *Atlas Flora Danica* (2015). Her skriver han om de såkaldt *indslæbte* arter, der spirede ved Thorvaldsens Museum, at mange af dem ikke

Herbarieark. *Medicago arabica*,
også kaldet *Medicago maculata*
(Plettet sneglebælg). Samlet
af J.M.C. Lange. Reproduceret
med tilladelse fra Statens
Naturhistoriske Museum,
Københavns Universitet.

Herbarieark. *Valerianella eriocarpa* (Uldfrugtet vårsalat). Samlet af J.M.C. Lange. Reproduceret med tilladelse fra Statens Naturhistoriske Museum, Københavns Universitet.

længere er i Danmark, “men mindst 10 arter i den aktuelle flora blev dengang fundet som nye for landet” (Hartvig 2015, 218). Dermed være dog ikke sagt, at den halve snes arter i den nuværende vegetation også nødvendigvis er efterkommere af planterne ved museet, for arterne har kunnet komme til landet på talløse andre måder siden da. En art som *Lolium multiflorum* (Italiensk rajgræs) var naturaliseret allerede godt tre årtier efter, at den første gang blev set i Danmark ved Thorvaldsens Museum, men den blev også forsøgt dyrket i landbruget fra 1840’erne (Jensen og Lind 1922-23, 326-327).⁷

Indfødsret til udefrakommende planter

Lange overvejede allerede i 1845, om de italienske arter ville kunne optages i den officielle danske flora, såfremt de vandt udbredelse – og mente ikke, at man i så fald ville kunne “negte dem Indfødsret”.

Skulle nogle af dem udbredes stærkt nok til at der i Fremtiden kunde være Spørgsmaal om at optage dem i danske Plantefortegnelser, da skjønnes det ikke at man turde negte dem Indfødsret fordi man tilfældigviis har den Fordel at kjende Maaden, hvorpaa de ere komne til os, naar man anfører som danske mange andre Planter, der voxe forvildede omkring Byerne, i Sæden osv., f.Ex. Klinten, Kornblomsten o.fl., hvilke upaatvivleligt i sin Tid ere indførte uden at man dog almindeligvis er i Stand til at bestemme Tiden, da de indvandrede, eller Stedet, hvorfra de ere komne. (Lange 1845, 138)

Botanikeren beskriver det altså som et vilkår, at udefrakommende planter løbende naturaliserer sig og glider ind i den danske flora – hvorfor man heller ikke ville kunne nægte de italienske planter indfødsret, hvis de blev hængende i Danmark. Ræsonnementet er naturligvis rent botanisk, men i Langes humoristisk klingende antropomorfisering af planterne kunne der måske også ligge et hib til datidens samfundsdebat, hvor man i stigende grad satte skel mellem dansk og udenlandsk.

Thorvaldsen er selv en interessant *case*, når stikordene er indfødsret og migration. Han omplantede sig til Rom som 27-årig, og skønt han ifølge Kunstakademiets reglement var strengt forpligtet på at vende hjem til Danmark og tjene kongen og fædrelandet, da hans stipendium udløb i 1802, forblev han, også selv om han risikerede at miste sin indfødsret ved den manøvre (Bencard 2009). I Rom blev han en central figur i et kosmopolitisk kunstnermiljø, som forfatteren Carsten Hauch (1790-1872) har beskrevet på den måde, at “naar blot man sympathiserede i kunstnerisk Retning, saa spurgte man lidet om, i hvilket Land nogen var født” (Hauch 1871, 218). Thorvaldsen bekendte sig da også både kunstnerisk og politisk til internationale strømninger: I sin kunst omfavnede han antikkens æstetik og motivverden, og “i Politik var han saa radikal, som man kunne være”, som den tyske maler Wilhelm Schadow (1788-1862) skriver (Brandes 1920, 21). Billedhuggeren sympatiserede med Den Franske Revolutions universalistiske idealer, og på stamcaféen Caffè Greco bifaldt han revolutionære dundertaler “à la [Arnold] Ruge og [Ludwig] Feuerbach” (Brandes 1920, 21).

Derfor er det også interessant, hvordan man gik til Thorvaldsen, da den nationale oprustning i Danmark tog til. Qua sin klare internationale orientering stod billedhuggeren jo et helt andet sted end nationalromantikens store indpisker, kunsthistorikeren N.L. Høyen (1798-1870), der ønskede, at de unge kunstnere skulle tone rent dannebrog og “forberede sig” på “Danmarks Øer og Sletter” (Høyen 1844, 12). Ikke desto mindre delte mange det ønske, herunder Høyen selv, at Thorvaldsen, som den ekvilibristiske kunstner og internationale stjerne han var, skulle bidrage netop til det nationale projekt. Nogle forsøgte at vinde ham for sagen – som Adam Oehlenschläger (1779-1850), der opfordrede ham til at tænke “paa Nordens gamle Gudeskare, paa de første herlige Forestillinger af et Folk, fra hvem du stammer!” og gå over til at afbilde de nordiske guder, uden at det dog fik ham til at rokke sig (Oehlenschläger 1819; Kofoed 2014). Andre var så forhippede på så at sige at repatriere Thorvaldsen, at de fremmanede en slags urnordisk kunstnerpersona. Fabrikationen af den slægtstavle, hvor hans afstamning fra tre nordiske

sagnkonger som nævnt påvises, og historien om, at han skulle være født på et skib mellem Reykjavik og København, er to eksempler på, at man greb til mytemageri for at forankre Thorvaldsen så urokkeligt som muligt i en dansk/nordisk ramme. Den tid var langt væk, hvor hans forbliven i Rom nær havde kostet ham hans danske indfødsret. Som bekendt endte billedhuggeren med at testamentere sit livsværk til København, og på utallige opfordringer vendte han tilbage til Danmark i 1838, hvor han blev modtaget som en nationalhelt. Få år senere, i 1841-42, rejste han dog retur – og han skulle have været i Rom igen, i året hvor han døde.

Symbolisk og håndgribelig flora

Alt imens den italienske blomstereng omkransede Thorvaldsens Museum i somrene 1845 til 1848, var flere kunstnere i gang med at male en symbolsk flora i museets indre gård. Her skulle billedhuggeren, der døde i København i 1844, gravlægges. Udsmykningsprogrammet for gården fremmaner en slags gravhave med en espalier af symbolske træer: laurbær, egetræer og palmer. Til gengæld finder man ingen citrontræer eller cypresser på murene – endsige nogen af de tårnhøje, krogede pinjer, der definerer himlen over Rom.

Midt i gården markerer et forhøjet, rektangulært rosenbed Thorvaldsens grav. Under det er gravkammerets himmelblå vægge dekoreret med hvide liljer og røde roser, så da billedhuggerens kiste blev firet derned i 1848, fire år efter hans død, kom han til at ligge midt i en slags elysisk blomsterbed, hvor plantesymbolikken fortæller om renhed og kærlighed. Det hele er såre smukt. Men det er også tankevækkende, at museet på det tidspunkt i flere år havde været omringet af en levende, vildtvoksende markflora fra Italien. Over for den i ét og alt tilrettede og tilrettelagte fremstilling af arven fra Thorvaldsen i Danmark var og er den italienske blomstereng en befriende uforudsigelig og håndgribelig hilsen fra Thorvaldsens andet hjemland. Den videre opklaring af fænomenet fortsætter. Og ikke et ord om bjørnekloen.

NOTER

- 1 Botanisk Have videregav frø til godserne Knuthenborg og Gavnø, og det var fra disse godsers haver, at bjørnekloen spredte sig ud i landet og skiftede status fra prydblante til uønsket ukrudt. Se Vestergård 2007, 410.
- 2 Skrånen om Thorvaldsens fødsel på et skib, der kan læses bl.a. hos billedhuggeren Pierre-Jean David d'Angers (1788-1856), har måske sit ophav hos forfatteren Friederike Brun (1765-1835). Se hertil Schmidt 1818. Den forestilling, at han nedstammer fra tre nordiske sagnkonger (islandske Mir-Kiartan, svenske Ingvald og danske Harald Hildetand), skyldes en slægtstavle konstrueret af filologen Finnur Magnússon (1781-1847).
- 3 Mabeys fremstilling synes taget næsten ordret fra Geoffrey Grigson, der ikke refererer nogen kilder. Grigson 1952, 36.
- 4 Høet er efter alt at dømme fundet under en konservatorinspektion. Findeåret 1999 kunne passe sammen med, at afstøbningen af *Den belvederiske torso* skulle med på udstillingen *Rundt om en torso* på Glyptoteket i 2001.
- 5 Når årene 1833 til 1845 nævnes, er det, fordi indholdet af de syv skibstransporter i dette tidsrum (1833, 1835, 1838, 1839, 1842, 1844 og 1845) var tiltænkt det planlagte Thorvaldsens Museum. Tidligere havde Thorvaldsen afskibet værker til København i 1798, 1800-02, 1825 og 1828, men da til andre formål. De fem første skibstransporter er minutøst undersøgt af Ernst Jonas Bencard og Nanna Kronberg Frederiksen, hvis artikler om emnet kan læses på arkivet. thorvaldsensmuseum.dk.
- 6 Det kan dog tænkes, at også kasser fra tidligere transporter blev pakket ud ved museet op til dets åbning i 1848, og at høet i dem altså også bidrog til engen. Nogle af de værker, der blev sejlet til København fra og med 1833, stod nemlig opmagasineret eller udstillet andre steder, til de kunne flyttes ind på museet. Se hertil Frederiksen 2014.
- 7 Pt. rummer den botaniske litteratur tilsyneladende ikke en specifik stillingtagen til, om arter i den nuværende danske flora kunne stamme direkte fra den italienske blomstereng. Men Olof Ryding, der som nævnt har foretaget de allerseneste botaniske undersøgelser af materialet, udgiver snarligt sine resultater i tidsskriftet *Urt*.

LITTERATUR

- Bauditz, Sophus. 1901. *Absalons brønd*. København: Gyldendalske Boghandels Forlag.
- Bennes, Crystal. 2018. "Thorvaldsen's Weeds." *Migrant* 5: 112-121.
- Bencard, Ernst Jonas. 2009. "Thorvaldsens forbliven i Rom omkring 1803-1804." arkivet.thorvaldsensmuseum.dk.
- Brandes, Georg. 1920. "Thorvaldsen og nogle Kvinder." *Tilskueren* 37: 20-37.

- David d'Angers, Pierre-Jean. 1856. *Lettre sur Thorwaldsen*. Alençon: Poulet-Malassis et De Broise.
- Frederiksen, Nanna Kronberg. 2014. "Thorvaldsens bolig, værksted og museum på Kunstakademiet." arkivet.thorvaldsensmuseum.dk.
- Grigson, Geoffrey. 1952. *Gardenage or the Plants of Ninhursaga*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Hartvig, Per. 2015. *Atlas Flora Danica*, 1-3. København: Gyldendal.
- Hauch, Carsten. 1871. *Minder fra min første Udenlandsreise*. København: C.A. Reitzels Forlag.
- Høyen, N.L. 1844. "Om Betingelserne for en skandinavisk Nationalkonst's Udvikling." København: C.A. Reitzel.
- Jensen, Knud, og Jens Lind. 1922-23. "Det danske Markkruddts Historie." *Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs Skrifter* 8: 1-496.
- Kofoed, Kira. 2014. "Nordisk mytologi i Thorvaldsens kunst – et så godt som udeladt motiv." arkivet.thorvaldsensmuseum.dk.
- Lange, Johan. 1845. "En uventet Tilvæxt til den danske Flora." *Dansk Ugeskrift* 190: 137-138.
- Lange, Johan. 1856-1859. *Haandbog i Den Danske Flora*. København: C.A.Reitzels Forlag.
- Lange, Johan. 1854. "Nogle Exempler paa Planters Acclimatisation." *Videnskabelige Meddelelser fra den naturhistoriske Forening i Kjöbenhavn* 6: 37-48.
- Lange, Johan. 1895-1896. "Oversigt over de i nyere Tid til Danmark indvandrede Planter." *Botanisk Tidsskrift* 20: 240-287.
- Mabey, Richard. 2010. *Weeds: The Story of Outlaw Plants*. London: Profile Books.
- Magnússon, Finnur. 1829. "Brudstykker af Thorvaldsens Stamtavle." Arkivet, Thorvaldsens Museum, Thieles Excerpter 1829, 1.
- Mortensen, Hans. 1872. "Nordostsjællands Flora." *Botanisk Tidsskrift* 5: 8-168.
- Oehlenschläger, Adam. 1819. *Tale i Anledning af Thorvaldsens Hiemkomst til Fædrelandet*. København: Forfatterens Forlag.
- Schmidt, Frederik. 1818. Dagbogsnotat fra 10.10.1818. Arkivet, Thorvaldsens Museum, ea9323.
- Vestergård, Peter. 2007. *Naturen i Danmark*. København: Gyldendal.

TAK TIL

Crystal Bennes, Ernst Jonas Bencard, Nanna Kronberg Frederiksen, Charlotte Hauch, Kristine Bøggild Johannsen, Kira Kofoed, Stig Miss og Olof Ryding.